

Quá trình đổi mới và phát triển hợp tác xã ở Thành phố Hồ Chí Minh (1986-2019)

Vũ Văn Thuần*

Use your smartphone to scan this QR code and download this article

TÓM TẮT

Hợp tác xã (HTX) là hình thức chủ yếu của kinh tế tập thể - một thành phần kinh tế quan trọng, cơ sở cho phát triển nền kinh tế quốc dân. Phát triển kinh tế tập thể đã trở thành chủ trương xuyên suốt và nhất quán của Đảng, Nhà nước Việt Nam trong thời kỳ quá độ đi lên chủ nghĩa xã hội. Xác định rõ vai trò và tầm quan trọng đó, từ năm 1986, Đảng bộ thành phố Hồ Chí Minh đã chủ động có những chính sách hỗ trợ về cơ sở vật chất ban đầu, pháp lý và chuyển đổi phương hướng sản xuất kinh doanh. Mười năm đầu sau đổi mới, sự phát triển của HTX gặp nhiều khó khăn do cơ chế chính sách thay đổi từ kế hoạch tập trung bao cấp sang kinh tế thị trường. Từ năm 1996, khi Luật Hợp tác xã ra đời đã tạo cơ sở pháp lý, góp phần thúc đẩy sự phát triển của HTX trên nhiều lĩnh vực kinh tế. Trên cơ sở đó, thành phố Hồ Chí Minh đã quan tâm hơn nữa đến sự phát triển của HTX. Các chỉ thị, nghị quyết chuyên đề về hợp tác xã đã được xây dựng, các chính sách cụ thể về HTX đã được hình thành. Nhờ đó, trong hơn 30 qua, các HTX dần khôi phục và phát triển trên nhiều lĩnh vực kinh tế và trở thành một thành phần kinh tế trong cơ cấu kinh tế Thành phố, góp phần giải quyết việc làm, tăng thu nhập và cải thiện đời sống nhân dân ở Thành phố. Hiện nay, hợp tác xã ở Thành phố đang đổi mới mạnh mẽ để thích ứng và phát triển.

Từ khoá: Hợp tác xã, kinh tế, Việt Nam, thành phố Hồ Chí Minh

ĐẶT VẤN ĐỀ

Hợp tác xã là tổ chức kinh tế tập thể, đồng sở hữu, có tư cách pháp nhân, do ít nhất 07 thành viên tự nguyện thành lập và hợp tác tương trợ lẫn nhau trong hoạt động sản xuất, kinh doanh, tạo việc làm nhằm đáp ứng nhu cầu chung của thành viên, trên cơ sở tự chủ, tự chịu trách nhiệm, bình đẳng và dân chủ trong quản lý hợp tác xã¹. Tính đến năm 2019 thành phố Hồ Chí Minh có 549 HTX với tổng số 63.000 thành viên. Các HTX trên địa bàn Thành phố đã giải quyết được việc làm cho hàng nghìn lao động nhất là nguồn lao động phổ thông, lao động nữ. Kinh tế hợp tác xã đã góp phần giải quyết việc làm, tạo thu nhập, ổn định đời sống nhân dân và góp phần ổn định chính trị - xã hội.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Chủ trương phát triển HTX ở thành phố Hồ Chí Minh từ 1986 đến 2019

Đại hội Đảng bộ Thành phố lần thứ 5 và Đại hội 6 cùng đánh giá về sự phát triển kinh tế tập thể sau 10 năm đổi mới: kinh tế tập thể có nhiều biến động. Trừ một số ít duy trì hoạt động, còn phần lớn giải thể hoặc chuyển sang các hình thức sở hữu khác. Sau khi giải thể liên hiệp xã tiểu, thủ công nghiệp, công tác quản lý và chỉ đạo kinh tế tập thể bị buông lỏng.

Từ năm 1986 đến 1995 là một giai đoạn đầy khó khăn và thách thức đối với sự phát triển HTX ở Thành phố khi hàng loạt các HTX sụp đổ, tan rã. Năm 1985, toàn Thành phố có 337 HTX giảm còn 192 HTX năm 1992, đến năm 1994 chỉ còn 90 HTX. Số lượng HTX giảm mạnh một phần do các mô hình hợp tác xã kiểu cũ không thể tự thích nghi trong điều kiện mới; một phần khác do chính sách Nhà nước cũng gần như buông lỏng, coi nhẹ, đánh giá của Bộ Kế hoạch và Đầu tư cho biết: từ khi bắt đầu công cuộc đổi mới đến trước khi có Luật Hợp tác xã năm 1996, xu hướng chính sách là coi trọng, khuyến khích và tạo điều kiện phát triển cho kinh tế hộ, kinh tế cá thể, tiểu chủ, kinh tế tư nhân, có phần coi nhẹ vai trò và sự phát triển của hợp tác xã, thậm chí “lãng quên” việc xây dựng chính sách cho HTX trong cơ chế thị trường².

Năm 1996, với sự ra đời của Luật Hợp tác xã (3/1996) và Chỉ thị 68 TC/TW, ngày 24/5/1996 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng về phát triển kinh tế hợp tác trong các ngành, các lĩnh vực kinh tế; Thành ủy thành phố Hồ Chí Minh đã ban hành Chỉ thị 03/CT-TU, ngày 11/10/1996 về việc phát triển kinh tế hợp tác trong Thành phố. Chỉ thị 03/CT-TU đã ghi nhận Thành phố còn 300 HTX và 104 tổ sản xuất thuộc các ngành (chưa tính HTX tín dụng). Các hợp tác xã đã có sự thích nghi với cơ chế thị trường, hoạt động hiệu quả hơn; một số mô hình tổ chức và hoạt động tương

Trường Đại học Đồng Nai, số 04 Lê Quý Đôn, phường Tân Hiệp, thành phố Biên Hòa, tỉnh Đồng Nai

Liên hệ

Vũ Văn Thuần, Trường Đại học Đồng Nai, số 04 Lê Quý Đôn, phường Tân Hiệp, thành phố Biên Hòa, tỉnh Đồng Nai

Email: vuthuan1984@gmail.com

Lịch sử

- Ngày nhận: 24/04/2020
- Ngày chấp nhận: 09/12/2020
- Ngày đăng: xx/12/2020

DOI:

Bản quyền

© ĐHQG Tp.HCM. Đây là bài báo công bố mở được phát hành theo các điều khoản của the Creative Commons Attribution 4.0 International license.

Trích dẫn bài báo này: Thuần V V. Quá trình đổi mới và phát triển hợp tác xã ở Thành phố Hồ Chí Minh (1986-2019). *Sci. Tech. Dev. J. - Soc. Sci. Hum.*; 4(4):xxx-xxx.

đối tốt trong lĩnh vực tiểu - thủ công nghiệp, mua bán, giao thông vận tải. Các HTX hoạt động tốt đã góp phần cho phát triển kinh tế của Thành phố và giải quyết việc làm, ổn định xã hội, xóa đói giảm nghèo đồng thời làm nòng cốt cho việc phát triển HTX trong thời gian tới. Bên cạnh đó, Chỉ thị 03/CT-TU cũng chỉ ra những hạn chế của HTX là: còn khá nhiều HTX hoạt động kém hiệu quả, tồn tại trên danh nghĩa, hiệu quả kinh tế - xã hội thấp, chủ yếu cho thuê mặt bằng, tài sản để nuôi bộ máy. Chỉ thị 03/CT-TU, Thành ủy đã đề ra những nội dung phát triển HTX trong các ngành, các lĩnh vực kinh tế ở Thành phố trong thời gian tới: phát triển HTX là nhu cầu, là xu thế tất yếu khách quan trong quá trình phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần theo định hướng xã hội chủ nghĩa; HTX thực sự phải là tổ chức tự nguyện và phải phù hợp với nhu cầu và trình độ của xã viên; củng cố và đổi mới các HTX hiện có đi đôi với việc khuyến khích phát triển các hình thức hợp tác của quần chúng lao động cùng với việc tăng cường sự lãnh đạo của Đảng, tổ chức tốt việc quản lý Nhà nước đối với HTX bằng pháp luật và Nhà nước không can thiệp vào việc tổ chức và hoạt động của HTX. HTX phải phát huy tính tự lực, tự chủ, tự chịu trách nhiệm, vươn lên phát triển vững mạnh. Bên cạnh đó, cần làm cho các cấp Đảng ủy, chính quyền địa phương và các tổ chức đoàn thể chính trị - xã hội hiểu rõ sự cần thiết phát triển HTX trong điều kiện mới.

Năm 1998, cụ thể hóa Nghị định 15/CP, ngày 21/2/1997 của Chính phủ về chính sách khuyến khích phát triển HTX, Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh ban hành Chỉ thị 16/1998/CT-UB-KTCN về triển khai thực hiện chính sách khuyến khích phát triển HTX bằng các chính sách ưu đãi về thuế, nhà đất và tài chính. Thành phố cũng khẳng định, chính sách phát triển HTX là một chủ trương lớn của Đảng và Nhà nước nhằm củng cố và phát triển thành phần kinh tế tập thể đồng thời yêu cầu các sở, ban ngành của Thành phố theo chức năng, quyền hạn được giao có trách nhiệm chỉ đạo triển khai, kiểm tra đôn đốc và tổ chức thực hiện nghiêm túc chỉ đạo của Thành phố về phát triển HTX.

Nhận thức được tầm quan trọng của HTX đối với sự phát triển kinh tế - xã hội, năm 2000, Ủy ban Nhân dân Thành phố ra quyết định thành lập Trung tâm Tư vấn hỗ trợ HTX với chức năng chính là tổ chức các hoạt động tư vấn hỗ trợ, đầu tư chuyển giao công nghệ, khoa học kỹ thuật mới cho cơ sở; tổ chức các hoạt động hỗ trợ đầu vào, đầu ra, tiếp thị, xuất nhập khẩu, tạo điều kiện cho các thành viên mở rộng thị trường, tiêu thụ sản phẩm; tổ chức các hoạt động thông tin quảng cáo, chào hàng triển lãm, giới thiệu sản phẩm trong và ngoài nước; xúc tiến hợp tác đầu tư

liên doanh, liên kết của các đơn vị thành viên với các thành phần kinh tế trong và ngoài nước; tổ chức thực hiện công tác bồi dưỡng, đào tạo cán bộ quản lý HTX, cán bộ chuyên môn nghiệp vụ, đào tạo thợ, nâng cao tay nghề theo kế hoạch, quy hoạch của Hội đồng Liên minh HTX Thành phố; tham mưu cho lãnh đạo và hỗ trợ các HTX cơ sở xây dựng các dự án phát triển sản xuất - kinh doanh, quản lý nguồn vốn; theo dõi giúp đỡ các đơn vị thành viên triển khai thực hiện các dự án³.

Năm 2002, thực hiện Nghị quyết Trung ương 5 (khóa IX) của Đảng, Thành ủy thành phố Hồ Chí Minh tiếp tục đánh giá tình hình phát triển kinh tế tập thể nói chung và HTX nói riêng của Thành phố. Qua báo cáo cho thấy, sự phát triển của kinh tế tập thể là chưa nhiều, chưa đáp ứng yêu cầu thực tiễn Kinh tế tập thể đa phần có quy mô nhỏ, vốn ít, hoạt động thiếu ổn định, hiệu quả và lợi ích phân chia cho các thành viên còn hạn chế, chiếm tỷ trọng thấp trong tổng sản phẩm xã hội của Thành phố. Công tác quản lý nhà nước đối với kinh tế tập thể còn lúng túng; tâm lý hoài nghi, đánh giá thấp kinh tế tập thể còn khá phổ biến trong cán bộ lãnh đạo, cán bộ quản lý, nên thiếu quan tâm củng cố và tạo điều kiện để phát triển loại hình kinh tế này. Việc tổ chức thi hành Luật HTX, quan tâm tháo gỡ khó khăn, huy động sức mạnh của cả hệ thống chính trị để phát triển kinh tế hợp tác chưa tốt; việc bố trí cán bộ chưa tương xứng, chưa dành những điều kiện thuận lợi cho Liên minh HTX Thành phố hoạt động nên hiệu quả không cao⁴. Từ những nhận định đó, Thành ủy có Chương trình hành động số 07-NQ/TU, ngày 4/7/2002, thể hiện quyết tâm phát triển kinh tế tập thể, trong đó có dự báo phương hướng đồng thời đề ra giải pháp phát triển kinh tế tập thể trên từng lĩnh vực kinh tế. Chỉ đạo các sở, ban ngành phải phối hợp với Liên minh HTX Thành phố (định kỳ 6 tháng) để kiểm tra tình hình thực hiện quy chế phối hợp hoạt động phát triển kinh tế tập thể và giải quyết các vấn đề phát sinh.

Năm 2004, để có cơ sở thực tiễn trong việc tiếp tục hỗ trợ phát triển hợp tác xã theo các chỉ thị, nghị quyết của Trung ương và Thành ủy, Đảng bộ Thành phố đã sơ kết 2 năm thực hiện Nghị quyết Trung ương 5 và Chương trình hành động của Thành ủy về “Đẩy nhanh công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn thời kỳ 2001-2010”, đã đánh giá thực trạng phát triển HTX: vì nhu cầu phát triển sản xuất và tiêu thụ sản phẩm đòi hỏi các hình thức hợp tác của các hộ nông dân trong sản xuất nông nghiệp, nên ở ngoài thành phố phát triển đa dạng về hình thức lẫn số lượng, đến tháng 6/2004 đã có 28 HTX và Liên HTX (trong đó 5 HTX mới thành lập), 445 tổ hợp tác⁵. Qua sơ kết của Thành ủy, hầu hết các HTX đều có quy mô nhỏ,

vốn ít, tổ chức rời rạc, quan hệ hợp tác và khả năng quản lý điều hành hạn chế, hiệu quả thấp chưa đủ sức đảm nhiệm vai trò cùng kinh tế Nhà nước trở thành nền tảng vững chắc trong nền kinh tế nhiều thành phần theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

Để thực hiện mục tiêu phát triển hơn nữa hợp tác xã, Thành ủy thành phố Hồ Chí Minh đã tăng cường lãnh đạo đổi mới, phát triển, nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể. Thành ủy cũng đã ban hành nhiều cơ chế, chính sách hỗ trợ tháo gỡ các khó khăn, vướng mắc, xử lý dứt điểm một số tồn tại về tài sản và các khoản nợ của HTX như: hỗ trợ vay 100 tỷ đồng thành lập Quỹ trợ vốn xã viên, cho vay ưu đãi hơn 245 tỷ đồng, thành lập 10 quỹ tín dụng nhân dân, hỗ trợ kinh phí đào tạo nghiệp vụ cho cán bộ HTX...⁴. Các chính sách hỗ trợ của Thành ủy đã góp phần từng bước đưa các HTX thoát khỏi tình trạng yếu kém; số lượng và chất lượng hoạt động của HTX từng bước được nâng lên. Năm 2009, Thành ủy khuyến khích phát triển các thành phần kinh tế đi đôi với tiếp tục đổi mới, nâng cao hiệu quả kinh tế nhà nước để làm tốt vai trò chủ đạo trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Có chính sách hỗ trợ phát triển hợp tác xã, tạo thêm việc làm, cải thiện đời sống nhân dân [6, tr. 7].

Năm 2010, trong Chương trình giảm nghèo, tăng hộ khá của Thành phố giai đoạn 2009-2015 của Ủy ban Nhân dân Thành phố đã đưa ra nhiều giải pháp giảm nghèo. Phần lớn các giải pháp này đều có liên quan đến việc phát triển hợp tác xã như khuyến khích phát triển kinh tế hộ gia đình thông qua mô hình hợp tác xã; đầu tư cho vay vốn ưu đãi đối với tổ hợp tác, hợp tác xã thu nhận lao động nghèo; phát triển các loại hình kinh tế hợp tác, doanh nghiệp vừa và nhỏ của người nghèo; khuyến khích hình thành và phát triển các mô hình hợp tác, liên kết, các hợp tác xã của người nghèo trong mọi lĩnh vực.

Năm 2014, sau khi Thành phố đẩy mạnh triển khai thực hiện Kết luận số 56-KL/TW, Chỉ thị số 16-CT/TU về tiếp tục đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể, số lượng HTX ở Thành phố đã có sự phát triển đáng kể. Tính đến năm 2014, Thành phố có 4.728 tổ hợp tác, tập trung chủ yếu vào các lĩnh vực nuôi trồng thủy hải sản, thương mại, dịch vụ, tín dụng...; 537 HTX (trong đó có 328 HTX là thành viên của Liên minh) và 9 HTX là lực lượng nòng cốt cùng kinh tế nhà nước bình ổn thị trường, đặc biệt khi có biến động giá cả, hỗ trợ, giúp đỡ những người sản xuất nhỏ, nhất là lĩnh vực nông nghiệp⁷.

Năm 2015, Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh ban hành Quyết định số 26/2015/QĐ-UBND, ngày 8/6/2015 về chính sách hỗ trợ cơ sở vật chất ban đầu cho các HTX nông nghiệp - dịch vụ thành lập

mới trên địa bàn Thành phố giai đoạn 2015-2020, theo đó, các HTX thuộc các lĩnh vực sau đây sẽ được hưởng chính sách ưu đãi về nguồn vốn, cơ sở vật chất và những tài sản cần thiết với định mức 100 triệu/HTX: sản xuất nông nghiệp; thủ công nghiệp ở nông thôn (ngành nghề nông thôn); dịch vụ phục vụ nông nghiệp và các ngành nghề ở nông thôn; dịch vụ tư vấn, thiết kế và thi công sân vườn, cung cấp bon sai; dịch vụ du lịch sinh thái; dịch vụ cung cấp nước sạch, vệ sinh môi trường; dịch vụ tín dụng nông thôn và các dịch vụ khác phục vụ đời sống cư dân nông thôn.

Ngày 24/9/2019, Thành ủy thành phố Hồ Chí Minh đã tổ chức Hội nghị tổng kết 15 năm thực hiện Nghị quyết số 13 - NQ/TW ngày 18/3/2002, Hội nghị lần thứ 5 Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa IX về tiếp tục đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả kinh tế tập thể. Hội nghị chỉ ra những khó khăn, vướng mắc cần phải khắc phục để tạo điều kiện cho kinh tế HTX phát triển trong thời gian tới trên địa bàn Thành phố.

Nhìn chung, trong quá trình hình thành và phát triển nền kinh tế nhiều thành phần, thành phố Hồ Chí Minh luôn cùng cả nước quan tâm đến phát triển kinh tế tập thể mà trọng tâm là HTX. Thành phố đã xây dựng nhiều cơ chế, chính sách nhằm đẩy mạnh sự phát triển của HTX. Nhờ sự quan tâm sâu sắc của Đảng và Nhà nước các cấp ở Thành phố mà HTX từ chỗ có nguy cơ sụp đổ, phá sản đến phục hồi và từng bước phát triển, đóng góp không nhỏ vào sự phát triển kinh tế của Thành phố, giải quyết việc làm, tạo thu nhập và ổn định xã hội.

Chuyển biến và đóng góp của hợp tác xã tính đến năm 2019

Năm 1985, toàn Thành phố có 337 HTX giảm còn còn 90 HTX năm 1994. Từ năm 1996, số lượng HTX đã tăng lên nhanh chóng. Năm 2000, toàn Thành phố có 356 HTX đã tăng lên 485 HTX vào năm 2015⁸. Đến năm 2019, toàn thành phố có 549 HTX⁹, tăng 212 HTX so với 1985.

Cùng với việc tăng lên về số lượng, HTX đã có đóng góp không nhỏ vào sự phát triển kinh tế - xã hội của Thành phố. Mười năm sau đổi mới là thời kỳ sa sút của HTX do sự kỳ thị, ám ảnh từ mô hình HTX bao cấp. Tuy nhiên, sau khi có Luật Hợp tác xã năm 1996, chất lượng, hiệu quả kinh tế của các hợp tác xã có bước chuyển biến rõ rệt. Trong lĩnh vực nông nghiệp, HTX chăn nuôi heo an toàn Tiên Phong với tổng số đàn heo 5000 con heo nái, 30.000 con heo thịt, số lượng tiêu thụ hàng tháng là 4.500 con heo thịt. Hợp tác xã bò sữa Tân Thông Hội, huyện Củ Chi có hơn 300 hộ sản xuất kinh doanh, tổng đàn bò sữa là hơn 5000 con,

doanh thu năm 2019 đạt khoảng 100 tỷ đồng⁹. Nhiều hợp tác xã đã có tích lũy để xây dựng thêm nhà xưởng, đầu tư thêm máy móc thiết bị, thay đổi công nghệ sản xuất, phát triển thêm sản phẩm và chuyển hướng sang kinh doanh đa ngành nghề.

Công tác tổ chức, quản lý HTX được củng cố, khắc phục tình trạng thua lỗ kéo dài, đưa HTX từng bước thoát khỏi tình trạng yếu kém về vốn và công nghệ. Năm 2019, Quỹ trợ vốn xã viên HTX đã trợ vốn cho 63.128 lượt thành viên với số vốn là 1.752,9 tỷ đồng. Hiện nay, các HTX đang thuê đất thuộc sở hữu nhà nước là 122.255 m², Thành phố khuyến khích cho các HTX mua lại đất đã thuê hoặc sẽ cho thuê lâu dài để ổn định sản xuất⁹.

Ở thành phố Hồ Chí Minh đã xuất hiện nhiều HTX ở những lĩnh vực mới như: HTX nhà ở, HTX trường học, HTX dịch vụ suất ăn công nghiệp, HTX dịch vụ vệ sinh môi trường, HTX quản lý chợ... Các loại hình HTX này đã nhận được sự quan tâm ủng hộ của các cấp, các ngành và sự tin tưởng của nhân dân.

Hiệu quả kinh tế của HTX được thể hiện qua hai mặt: hiệu quả trực tiếp của HTX vào tăng trưởng kinh tế và hiệu quả gián tiếp thông qua nâng cao hiệu quả, chất lượng kinh tế xã viên HTX. Tính đến năm 2017, doanh thu kinh tế tập thể (chủ yếu là HTX) đạt 15.415 tỷ đồng. Doanh thu của các HTX chưa phải là cao so với các doanh nghiệp tư nhân (3.494.523 tỷ đồng) [10, tr. 158] nhưng HTX đã khẳng định được vị trí là một thành phần kinh tế trong cơ cấu kinh tế của Thành phố và cả nước. Các HTX tạo được niềm tin của xã viên đối với mô hình HTX. Bên cạnh đó, các sản phẩm hàng hóa và dịch vụ của HTX ngày càng đa dạng và có sức cạnh tranh trên tất cả các ngành kinh tế. Nhiều HTX đã phát triển hệ thống phân phối sản phẩm đến tận tay người tiêu dùng thông qua hệ thống các cửa hàng trong toàn Thành phố.

Sự phát triển của hệ thống HTX toàn Thành phố đã tạo thu nhập ổn định cho hàng nghìn lao động và xã viên HTX mỗi năm. Đối với các xã viên, bên cạnh lợi ích từ việc sản xuất kinh doanh hiệu quả của các HTX còn có lợi thế đẩy mạnh phát triển kinh tế hộ gia đình. Đến năm 2017, thu nhập bình quân của người lao động thường xuyên trong các hợp tác xã đạt 5.372.000 đồng/tháng [10, tr. 173].

HTX đã có sự thay đổi rất lớn về mọi mặt so với HTX trước đổi mới. HTX phục vụ sự phát triển kinh tế xã viên theo đúng nguyên tắc HTX thông qua tiết kiệm chi phí, nâng cao hiệu quả sản xuất - kinh doanh trên tất cả các lĩnh vực kinh tế. Sự phát triển hài hòa giữa lợi ích chung của HTX và lợi ích xã viên là động lực cơ bản cho sự ra đời và phát triển HTX.

Thông qua HTX, tiến bộ khoa học kỹ thuật, công nghệ, giống mới... đã được chuyển giao một cách có

hiệu quả đến các hộ xã viên. Trong nông nghiệp, công tác chống úng, hạn, chống và phòng ngừa sâu bệnh có hiệu quả hơn so với từng xã viên tự thực hiện. Trong tiểu thủ công nghiệp, việc tham gia HTX sẽ tạo được nguồn vốn lớn để thực hiện chuyển đổi công nghệ - kỹ thuật nhằm tạo ra sản phẩm với năng suất, chất lượng cao, có sức cạnh tranh hơn trong kinh tế thị trường. Hơn nữa việc tham gia HTX còn là điều kiện để xã viên có cơ hội nắm bắt thông tin thị trường, chủ động sản xuất.

Cơ cấu ngành nghề của HTX phát triển đa dạng, đặc biệt bắt đầu hoạt động trong các lĩnh vực mới, đáp ứng nhu cầu quan trọng của nền kinh tế và của đời sống nhân dân như: trường học, chợ, vệ sinh môi trường, y tế...

Vai trò xã hội của hợp tác xã trước hết được thể hiện ở nguyên tắc thành lập, xã viên tham gia HTX với tư cách là con người chứ không phải là vốn để họ hợp tác tự giúp đỡ nhau trong phát triển kinh tế của cá nhân đồng thời cũng vì mục tiêu kinh tế chung của tất cả các hộ xã viên thông qua HTX. Đây chính là nguyên tắc mang tính nhân văn của HTX, là cơ sở tồn tại lâu dài, mặc dù từng trải qua thời kỳ rất khó khăn, mất niềm tin của nhân dân. Hợp tác xã ra đời gắn liền với sự phát triển của chủ nghĩa tư bản, sự cạnh tranh khốc liệt của kinh tế thị trường. Chính cuộc cạnh tranh đó đã nảy sinh nhu cầu và khả năng cho sự hợp tác để một cộng đồng với những cá nhân yếu thế vượt qua được khó khăn, tránh bị gạt ra ngoài lề của sự phát triển.

HTX đã thu hút một lượng lớn lao động. Tính đến năm 2019, toàn Thành phố có hơn 20.000 lao động thường xuyên, 63.000 thành viên⁹ và nhiều lao động thời vụ đang hoạt động trong các HTX, trong đó nhiều nhất là lĩnh vực thương mại, giao thông vận tải và tập trung ở các khu vực ngoại thành như Thủ Đức, Củ Chi, Nhà Bè, Bình Chánh, Phú Nhuận. Như thế, HTX đã tạo được thu nhập ổn định cho một lực lượng lớn lao động toàn Thành phố, trong đó chủ yếu là những người có trình độ tay nghề thấp hoặc chưa qua đào tạo, góp phần quan trọng thực hiện thắng lợi chương trình, mục tiêu xóa đói, giảm nghèo của Thành phố.

Hạn chế của sự phát triển hợp tác xã ở thành phố Hồ Chí Minh

Thứ nhất, số hợp tác xã thành lập mới chưa nhiều, chưa tương xứng với tiềm năng. Tính đến năm 2019, toàn Thành phố có 549 HTX, tăng 212 HTX so với 1985, trung bình mỗi năm tăng thêm khoảng 15 HTX. Với sự gia tăng như vậy, số lượng HTX ở Thành phố còn chưa tương xứng với tiềm năng. Tính đến năm

2018, Thành phố có gần 4,5 triệu người trong độ tuổi lao động, trong đó, hơn 1,4 triệu người là lao động tự làm việc và lao động gia đình, hơn 232 nghìn người là chủ cơ sở sản xuất kinh doanh [10, tr 67] và hơn 3.500 tổ hợp tác¹¹. Với số lượng lao động, cơ sở sản xuất gia đình và tổ hợp tác như trên, Thành phố còn nhiều tiềm năng để phát triển HTX.

Thứ hai, hợp tác xã phát triển chưa đồng đều ở các ngành, lĩnh vực của nền kinh tế. Theo tài liệu của Liên minh HTX Thành phố, các HTX chủ yếu phân bố ở các địa bàn Quận 8, Thủ Đức, Bình Tân, Bình Chánh, Phú Nhuận, Củ Chi với số lượng trên 80% tổng số HTX toàn Thành phố. Bên cạnh đó, các HTX cũng phát triển không đều ở những ngành, lĩnh vực kinh tế. HTX chủ yếu tập trung các lĩnh vực truyền thống như lĩnh vực thương mại, giao thông vận tải, tiểu thủ công nghiệp... Các lĩnh vực như môi trường, nhà ở, trường học tuy đã có nhưng số lượng còn hạn chế.

Thứ ba, thu nhập thường xuyên của người lao động trong hợp tác xã còn thấp. Thu nhập bình quân 1 người/1 tháng trong các HTX trên địa bàn Thành phố là 5,3 triệu đồng, trong khi đó, thu nhập bình quân của người lao động toàn Thành phố là 9,8 triệu đồng [10, tr. 173]. Nhìn chung, mức thu nhập bình quân của số lao động làm việc trong các HTX còn thấp hơn thu nhập chung của Thành phố.

Thứ tư, trình độ nghiệp vụ của cán bộ quản lý hợp tác xã còn hạn chế. Toàn Thành phố có 1.340 cán bộ quản lý trong các HTX và Liên minh HTX, tuy nhiên trình độ của cán bộ quản lý còn rất hạn chế, trong đó 936 người có trình độ sơ cấp và trung cấp, chiếm 69,85%. Số người có trình độ cao đẳng, đại học chỉ có 404 người, đạt 30,15%¹².

Thứ năm, vốn của hợp tác xã còn nhỏ. Nguồn vốn điều lệ của các hợp tác xã trên địa bàn tính đến năm 2017 đạt hơn 8.000 tỷ đồng, cho doanh thu cùng năm là hơn 15.000 tỷ đồng [10, tr. 153]. Trong đó các hợp tác xã thuộc loại hình HTX thương mại dịch vụ có vốn điều lệ lớn nhất với 3.305 tỷ đồng, kế tiếp là loại hình HTX giao thông vận tải với 668 tỷ đồng, vốn điều lệ nhỏ nhất là các HTX vệ sinh môi trường là 2 tỷ đồng². Nhìn chung, các HTX đã có sự hỗ trợ từ các chính sách của Nhà nước với các khoản vay ưu đãi song việc mở rộng quy mô vốn của HTX còn hạn chế, chưa tương xứng với tiềm năng của Thành phố. So với các doanh nghiệp ngoài Nhà nước khác, vốn của các HTX và Tổ hợp tác (kinh tế tập thể) chỉ chiếm 0,12% tổng số vốn toàn thể doanh nghiệp ngoài Nhà nước [10, tr. 153].

Thứ sáu, nhận thức của xã viên về hợp tác xã chưa đầy đủ. Một trong những nguyên nhân dẫn đến tình trạng hoạt động yếu kém của nhiều HTX là do xã viên nhận thức chưa đúng, chưa đầy đủ của về vị trí, vai

trò, tính tất yếu khách quan của việc phát triển HTX; chưa phân biệt rõ giữa HTX trong cơ chế kế hoạch tập trung bao cấp và HTX trong cơ chế thị trường; dẫn đến tâm lý hoài nghi, thờ ơ, không ủng hộ. Ông Phạm Tất Thắng trong bài viết “*Một số vấn đề phát triển hợp tác xã trong giai đoạn hiện nay*” đã nhận định: “Nhận thức về kinh tế HTX của một số cán bộ, đảng viên và người dân có nơi, có thời điểm còn chưa đầy đủ, chưa có sự thống nhất, vẫn còn có tư tưởng mặc cảm đối với các HTX kiểu cũ nên chưa thấy hết vị trí, vai trò quan trọng của HTX trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta” [13, tr.72].

KẾT LUẬN VÀ ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP

Nhìn chung đến năm 2019, HTX ở Thành phố đã và đang có sự phát triển mạnh mẽ; hệ thống khung pháp lý về HTX đã có và sẽ tiếp tục thay đổi theo hướng ngày càng hoàn thiện; các chính sách của Nhà nước cũng đang trong quá trình chỉnh chu, cụ thể hóa để mang tính khả thi hơn trong việc hỗ trợ các HTX; người dân đã có nhìn nhận tích cực về hợp tác xã. Tuy vẫn còn khó khăn song các HTX có đóng góp không nhỏ vào sự phát triển kinh tế, tạo thu nhập, việc làm và ổn định xã hội ở Thành phố. Các HTX đã có sự phát triển ổn định, xuất hiện ở những lĩnh vực mới như môi trường, giáo dục, y tế, văn hóa... và đã có vị thế trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở thành phố Hồ Chí Minh.

Với sự hỗ trợ nhiều mặt của Thành phố và sự phát triển có định hướng rõ ràng của các HTX, HTX ở Thành phố đang và sẽ là một thành phần kinh tế quan trọng trong việc phát triển bền vững của kinh tế Thành phố. Những thành tựu đạt được sẽ là động lực để Thành phố hoàn mục tiêu đến năm 2030 sẽ phát triển thêm 300 HTX, 5 Liên hiệp HTX; tốc độ tăng trưởng kinh tế hợp tác đạt 7%/năm; tỷ trọng đóng góp vào GRDP TP 0,6%. Các HTX thu hút thêm 30.000 lao động; 60% cán bộ quản lý HTX có trình độ đại học, cao đẳng; còn lại đạt trình độ sơ cấp, trung cấp. Từ kết quả phát triển và những hạn chế, bài viết đề xuất một số giải pháp đối với sự phát triển của HTX ở Thành phố như sau:

- Tiếp tục tuyên truyền, vận động thành lập hợp tác xã.
- Kiện toàn, nâng cao trình độ cán bộ quản lý và xã viên hợp tác xã.
- Kiên quyết xử lý tình trạng hợp tác xã yếu kém, hợp tác xã trá hình và xã viên hình thức.
- Thực hiện phương châm: chính quyền đồng hành cùng hợp tác xã.
- Đổi mới, nâng cao các nội dung quản lý Nhà nước về hợp tác xã.

- Hoàn thiện chính sách hỗ trợ, khuyến khích phát triển hợp tác xã.
- Tăng cường công tác kiểm tra, giám sát và xử lý sai phạm đối với các hợp tác xã.

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

HTX: hợp tác xã
CT: Chi thị
TW: Trung ương
TU: Thành ủy
CP: Chính phủ
UB: Ủy ban
NQ: Nghị quyết
KL: Kết luận
QĐ: Quyết định

XUNG ĐỘT LỢI ÍCH

Bản thảo này không có xung đột lợi ích.

ĐÓNG GÓP CỦA TÁC GIẢ

Để thực hiện bài viết này, tác giả có làm việc, gặp gỡ một số cá nhân, cơ quan ở Thành phố như: Thành ủy, Chi cục văn thư lưu trữ, Liên minh hợp tác xã Thành phố, HTX giao thông vận tải 15, HTX môi trường Liên Minh, ... để được cung cấp những thông tin liên quan đến bài viết và gặp gỡ một số chuyên gia đồng thời là quản lý các HTX như ông Khải – Chủ tịch Hội đồng quản trị HTX làng nghề bánh tráng Phú Hòa Đông, ông Tạo – Phó giám đốc HTX vận tải 15... để được tham vấn chuyên sâu nhiều nội dung liên quan đến HTX.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Quốc hội Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam. Luật Hợp tác xã 2012. Hà Nội, Việt Nam. 2012;.
2. Liên minh Hợp tác xã thành phố Hồ Chí Minh (2017). Kỷ niệm 20 năm thành lập Liên minh Hợp tác xã thành phố Hồ Chí Minh (1996-2016) và tổng kết 15 năm hoạt động trợ vốn của Quỹ trợ vốn xã viên hợp tác xã (2002-2017). Hội thảo khoa học. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam;.
3. Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Thành lập trung tâm tư vấn hỗ trợ kinh tế hợp tác xã trực thuộc Hội đồng Liên minh hợp tác xã Thành phố. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2000. Quyết định số 2114/QĐ-UB-CN;.
4. Thành ủy thành phố Hồ Chí Minh. Tăng cường lãnh đạo củng cố, xây dựng và phát triển kinh tế tập thể Thành phố. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2007. Chỉ thị số 07-CT/TU;.
5. Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Sơ kết hai năm thực hiện Nghị quyết Trung ương 5 và Chương trình hành động của Thành ủy về “đẩy nhanh công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn thời kỳ 2001-2010”. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2004. Báo cáo số 88/BC-UB;.
6. Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Xây dựng kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội Thành phố năm 2011 - 2015. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2009;.
7. Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Báo cáo tình hình kinh tế-văn hóa-xã hội, ngân sách Thành phố năm 2014; phương hướng, nhiệm vụ kinh tế-văn hóa-xã hội, ngân sách năm 2015. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2014. Báo cáo số 262/BC-UBND;.
8. Liên minh hợp tác xã thành phố Hồ Chí Minh. Báo cáo tình hình phát triển kinh tế tập thể 2015. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2016. Báo cáo số 02/BC-LM;.
9. Ủy ban Nhân dân thành phố Hồ Chí Minh. Báo cáo tình hình kinh tế tập thể năm 2019 và phương hướng năm 2020. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. Báo cáo số 65/BC-UBND;.
10. Cục Thống kê thành phố Hồ Chí Minh. Niên giám thống kê 2018. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam: NXB Thanh niên. 2019;.
11. Liên minh hợp tác xã thành phố Hồ Chí Minh (2017). Báo cáo tổng kết năm 2016. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. Báo cáo số 03/BC-LM;.
12. Liên minh hợp tác xã thành phố Hồ Chí Minh. Báo cáo tình hình phát triển kinh tế tập thể 2015. Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam. 2016. Báo cáo số 02/BC-LM;.
13. Thắng PT. Một số vấn đề phát triển hợp tác xã trong giai đoạn hiện nay. Tạp chí Cộng sản. 2017;901:70–74.